

Amasya İl Merkezindeki Aile Sağlığı Merkezlerine Başvuran Kadınların Aile Planlaması Yöntem Kullanımı ve Etkileyen Faktörler*

Use of Family Planning Methods by Women Applicants to Amasya Central Public Health Centre and Influencing Factors

Araştırma

Research

Saadet Gonca Mavi Aydoğdu¹, Emine Akça²

Geliş/Received : 16.11.2017
Kabul/Accepted : 22.04.2018

Öz

Amaç: Araştırma, aile sağlığı merkezlerine başvuran kadınların aile planlaması yöntem kullanımı ve etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem: Tanımlayıcı tipte olan araştırma, 24 Temmuz-1 Eylül 2017 tarihleri arasında aile planlaması danışmanlığı almak için Amasya İl Merkezindeki 6 Aile Sağlığı Merkezine başvuran ve araştırmaya katılmayı kabul eden 1061 kadın ile yürütülmüştür. Veriler araştırmacılar tarafından hazırlanan veri toplama formu kullanılarak toplanmış ve SPSS 22 paket programında analiz edilmiştir.

Bulgular: Çalışmaya katılan kadınların (n=1061) yaş ortalamaları 31,05±7,00 (min=17, max=52)'dir. Kadınların %36,9'u lise mezunu, %85,5'i ev hanımı, %99,6'sı evli ve %89,5'i kentte yaşamaktadır. Kadınların %46,4'ü modern, %31,3'ü geleneksel yöntem ile gebelikten korunmaktadır. Kadınların en çok kullandıkları modern kontraseptif yöntemler sırasıyla erkek kondomu, RİA, hormonal yöntemler ve tüp ligasyonudur. Kadınların herhangi bir aile planlaması yöntemi kullanma durumları ile yaşı, eşin yaşı, yaşadığı yer, gebelik sayısı, doğum sayısı, son iki doğum arasında geçen süre, son doğumun üzerine geçen süre ve yaşayan çocuk sayısı gibi özellikleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Aynı zamanda kadının öğrenim durumu, evlilik yaşı, yaşadığı yer ve son iki doğum arasında geçen süre ile etkili aile planlaması yöntem kullanımı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmıştır (p<0,05).

Sonuç: Aile planlaması hizmetlerinin yürütüldüğü aile sağlığı merkezlerine başvuran her kadının aile planlaması konusundaki gereksinimleri fark edilmelidir. Kadınların düşünce, seçim ve kararları ile uyumlu rehberlik sağlık hizmetleri kapsamında sağlanmalıdır.

Anahtar sözcükler: Kadın, Aile planlaması, Danışmanlık

Abstract

Objective: The survey was conducted to identify methods of contraception used by women applying to family health centres and factors affecting this use.

Materials and Method: This descriptive survey was conducted in the period 24 July-1 September 2017 with 1,061 women applying to 6 Family Health Centres at Amasya provincial centre to receive counselling in family planning and accepting to take part in the survey. Data were collected by using the form designed by researchers and analysed with SPSS 20 programme.

Findings: The average age of women participating to the survey (N=1061) is 31.05±7.006 (min=17, max=52). 36.9% of women are high school graduates, 85.5% are housewives, 99.6% are married and 89.5 are living in the city. Of these women 46.4% use modern and 31.3% use conventional methods of contraception. The modern methods of contraception most widely used by women include male condom, IUA, hormonal methods and tube ligation. Evaluating women's use of any family planning method with respect to their socio-demographic characteristics it is found that there is statistically significant relationship between this practice and age, education status, age of husbands and the place they live (p 0.05).

Conclusion: Needs of all women applying to family health centres delivering family planning services must be noted and taken into account. Guidance in line with ideas, choices and decisions of women must be provided in the context of health services.

Key words: Woman, Family planning, Counselling

*Bu araştırma, 4. Uluslararası & 8. Ulusal Ebelik Öğrencileri Kongresi'nde poster bildiri olarak sunulmuştur.

1 Öğr. Gör.; Amasya Ü. Sağlık Bilimleri Fak. Ebelik Bölümü, Amasya

2 Arş. Gör.; İnönü Ü. Sağlık Bilimleri Fak. Ebelik Bölümü, Malatya

Giriş

Aile planlaması; bireylerin istedikleri sayıda ve istedikleri zamanda çocuk sahibi olmalarını sağlamaktadır (1). Ülkemizde nüfus artış hızının, planlanmamış/istenmeyen gebeliklerin, anne ve bebek ölüm oranlarının halen yüksek olması, aile planlamasını temel sağlık sorunlarından birisi olarak gündemde tutmaktadır (2). Türkiye’de 30 yılı aşkın bir süredir güvenli annelik programı kapsamında aile planlaması hizmetleri yaygınlaştırılarak riskli gebeliklerin önlenmesi, anne ve bebek sağlığının korunması politikası izlense de, günümüzde aile planlaması yöntemlerinin kullanımı arzu edilen düzeyde değildir (3-4).

Kontraseptif yöntem kullanımı, istenmeyen ve riskli gebeliklerin önlenmesi için alınması gereken önlemler arasındadır (5). Günümüzde kontraseptif amaçlı son derece güvenilir modern yöntemler kullanıma sunulmuş olduğu halde, çiftlerin önemli bir bölümü güvenilirliği düşük geleneksel yöntemler ile korunmaya devam etmektedir (6-7). Gelişmekte olan ülkelerde, üreme çağındaki 214 milyon kadın gebelikten korunmak için herhangi bir modern yöntem kullanmamaktadır (1). Ülkemizde yapılan Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları 2013 verilerine göre evli kadınların %74’ü (%47,4’ü modern, %26’sı geleneksel yöntem) gebeliği önleyici herhangi bir yöntem kullanmaktadır (8). Bu durum evli kadınların yarısının kontraseptif kullanmadıklarını veya gebe kalma riski yüksek olan yöntemleri tercih ettiklerini göstermektedir. Aile planlaması hizmetleri kapsamında bireylere koruyuculuğu yüksek olan modern yöntemleri tercih etmeleri hususunda gerekli tüm danışmanlık ve bilgilendirmenin yapılması sağlık profesyonellerinin temel görevleri arasındadır. Kadının kendine uygun ve etkinliği yüksek kontraseptif yöntemler kullanması hem istenmeyen gebeliklerin önlenmesinde hem de anne bebek ölümlerinin azaltılmasında etkili olacaktır.

Kontraseptif seçimi kişilerin medeni durumlarına, öğrenim durumlarına, etik, etnik ve kültürel değerlerine bağlı olarak değişmektedir (9). Yapılan çalışmalar kontraseptif seçiminde yaş, din, sosyal politika, yöntemin etkili, güvenli, yan etkisinin az, maliyetinin düşük, kolay ulaşılabilir ve kullanılabilir olması gibi faktörlerin etkili olduğunu

göstermektedir (10-11). Kadınların kontraseptif tercih nedenlerinin bilinmesi hizmetin planlanması ve uygulanmasında sağlık profesyonellerine yön vericidir (12). Gelecekteki aile planlaması gereksinimlerinin saptanması için o ülkedeki mevcut kontraseptif kullanım durumunun, aile planlamasına ilişkin tutumların ve gelecekte yöntem kullanmaya dair düşüncelerin bilinmesine ihtiyaç vardır (13).

Bu çalışma aile sağlığı merkezlerine başvuran kadınların aile planlaması yöntem kullanım durumları ve etkileyen faktörleri belirlemek amacı ile yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem

Tanımlayıcı tipteki bu araştırma, 24 Temmuz-1 Eylül 2017 tarihleri arasında Aile Planlaması danışmanlığı almak için Amasya İl Merkezinde bulunan 6 Aile Sağlığı Merkezine (2 No’lu, 3 No’lu, 4 No’lu, 5 No’lu, 7 No’lu ve 10 No’lu ASM) başvuran ve araştırmaya katılmayı kabul eden 1061 kadın ile yürütülmüştür. Araştırmanın verileri literatür doğrultusunda araştırmacılar tarafından geliştirilen veri toplama formu ile toplanmıştır. Bu formda; aile planlaması danışmanlığı için başvuran kadınların sosyo-demografik, obstetrik, genel ve cinsel sağlık durumlarına ilişkin 115 soru yer almaktadır. Anket soruları çoktan seçmeli olarak hazırlanmış olup, veriler araştırmacılar tarafından yüz yüze görüşme yöntemiyle toplanmıştır. Aynı zamanda araştırma öncesinde etik kurul izni, ilgili kurumdan yazılı izin ve araştırmaya alınan kadınlardan bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

İstatistiksel Analiz

Araştırmadan elde edilen veriler “Statistical Package for Social Sciences” (SPSS) for Windows 22.0 istatistik paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Kadınların sosyo-demografik ve obstetrik özellikleri sayı ve yüzde analizleri ile aile planlaması yöntem kullanım durumları ve etkili yöntem kullanımları ise ki-kare analizi ile değerlendirilmiştir. $p < 0.05$ düzeyindeki değerler istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

Bulgular

Çalışmaya katılan kadınların (n=1061) %52,9’u 30 yaş ve altı olup, yaş ortalamaları $31,05 \pm 7,00$ (min=17, max=52)’dir. Kadınların %36,9’u lise mezunu, %85,5’i ev hanımı, %99,6’sı evli ve

Tablo 1. Kadınların sosyo-demografik özelliklerinin dağılımı		
Sosyo-demografik özellikler	n	%
Yaş		
30 yaş ve altı	561	52,9
31 yaş ve üzeri	500	47,1
Yaş (ortalama±ss)	31,05±7,00 (min=17, max=52)	
Öğrenim durumu		
Okuryazar değil	13	1,2
Okuryazar	7	0,7
İlkokul	323	30,4
Ortaokul	196	18,5
Lise	392	36,9
Üniversite ve üzeri	130	12,3
Meslek		
Çalışan	154	14,5
Çalışmayan	907	85,5
Medeni durum		
Evli	1057	99,6
Evli değil	4	0,4
Eşin yaşı (n=1054)		
35 yaş ve altı	631	59,9
36 yaş ve üzeri	423	40,1
Eşin öğrenim durumu (n=1053)		
Okuryazar değil	7	0,7
Okuryazar	3	0,3
İlkokul	210	19,9
Ortaokul	140	13,3
Lise	482	45,8
Üniversite ve üzeri	211	20
Yaşadığı yer		
İl	950	89,5
İlçe	81	7,6
Köy/Kasaba	30	2,9
Toplam	1061	100,0

%89,5'i kentte yaşamaktadır (Tablo 1). Araştırmaya katılan kadınların %30,7'si iki kez gebelik geçirdiğini, %32'0'si iki kez doğum yaptığını ve %30,7'si yaşayan iki çocuğu olduğunu bildirmiştir (Tablo 2).

Kadınların %77,7'si (%46,4'ü modern, %31,3'ü geleneksel yöntem) herhangi bir aile planlaması yöntemi kullanmaktadır. Kadınların en çok kullandıkları modern yöntemler sırasıyla erkek kondomu (%25,4), RİA (%10,2), hormonal yöntemler (%5,8) ve tüp ligasyonu (%5) olarak

Tablo 2. Kadınların obstetrik özelliklerinin dağılımı		
Obstetrik Özellikler	n	%
Gebelik sayısı		
0	60	5,7
1	265	25,0
2	326	30,7
3	242	22,8
4	100	9,4
5 ve daha fazla	68	6,4
Gebelik sayısı (ortalama±ss)	2,28±1,34	
Doğum sayısı		
0	137	12,9
1	288	27,1
2	339	32,0
3	212	20,0
4	60	5,7
5 ve daha fazla	25	2,4
Doğum sayısı (ortalama±ss)	1,86±1,19	
Düşük sayısı		
0	858	80,9
1	158	14,9
2	32	3,0
3	9	0,8
4	4	0,4
Düşük sayısı (ortalama±ss)	0,25±0,58	
Yaşayan çocuk sayısı		
0	157	14,8
1	303	28,6
2	326	30,7
3	205	19,3
4	50	4,7
5 ve daha fazla	20	1,9
Yaşayan çocuk sayısı (ortalama±ss)	1,77±1,82	
Ektopik gebelik öyküsü		
Var	13	1,2
Yok	1048	98,8
İnfertilite öyküsü		
Var	19	1,8
Yok	1042	98,2
Toplam	1061	100,0

bulunmuştur. Yöntem kullanan kadınların %47'si 1-5 yıldır aynı aile planlaması yöntemini kullanmaktadır (Tablo 3).

Kadınların herhangi bir aile planlaması yöntemi kullanma durumları ile sosyo-demografik

Tablo 3.Kadınların herhangi bir aile planlaması yöntemi kullanım durumları ile kullanılan yöntemlerin dağılımı

Yöntem kullanım durumu	n	%
Hiç yöntem kullanmayan	237	22,3
Herhangi bir yöntem kullanan	824	77,7
Modern yöntem	492	46,4*
Kondom	269	25,4*
RİA	108	10,2*
Hormonal yöntemler	62	5,8*
Tüp ligasyonu	53	5,0*
Geleneksel yöntem	332	31,3*
Geri çekme	330	31,3*
Toplam	1061	100,0

*Yüzdeler n=824 üzerinden hesaplanmıştır.

özellikleri karşılaştırıldığında kadınların yaşı, eşlerinin yaşı ve yaşadıkları yer arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($p<0.05$). 31 yaş ve üzeri kadınlarda herhangi bir aile planlaması yöntemi kullanma oranı %82,8 olup, yaş arttıkça yöntem kullanımının arttığı görülmektedir. Benzer şekilde kadınların eşlerinin yaşları arttıkça da herhangi bir aile planlaması yöntemi kullanma oranının arttığı saptanmıştır. Eşi 36 yaş ve üzeri olan kadınların %86,5'i herhangi bir aile planlaması yöntemi kullanmaktadır. Kentte yaşayan kadınlarda (%78,5) kırsal bölgede yaşayan kadınlara oranla (%70,3) herhangi bir aile planlaması yöntemi kullanımının daha fazla olduğu belirlenmiştir. Kadınların öğrenim durumları, evlilik yaşı ve çalışma durumları ile herhangi bir aile planlaması yöntemi kullanma durumları arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır ($p>0.05$). Kadınların etkili yöntem kullanımları ile sosyo-demografik özellikleri karşılaştırıldığında kadınların öğrenim durumu, evlilik yaşı ve yaşadıkları yer arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($p<0.05$). Üniversite ve üzeri öğrenim durumuna sahip kadınların modern yöntem kullanım oranı %72,9 olup, öğrenim durumu yükseldikçe modern yöntem kullanım oranının arttığı görülmüştür. Evlilik yaşı 21 yaş ve üzeri kadınların %63,5'inin modern yöntem kullandığı ve evlilik yaşı arttıkça modern yöntem kullanım oranının arttığı da görülmektedir. Kentte yaşayan kadınların (%61,4) kırsal bölgede yaşayan kadınlara oranla (%44,4) modern yöntem kullanım oranlarının daha fazla olduğu saptanmıştır. Kadınların yaşı, çalışma durumu ve eşlerinin yaşı ile etkili yöntem kullanımları arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır ($p>0.05$) (Tablo 4).

Doğum yapan kadınların %87,3'ünün son iki doğumu arasında geçen süre 2 yıldan fazla ve %52'sinde son doğumun üzerinden 3 yıldan fazla zaman geçmiştir (Tablo 5). Kadınların obstetrik özelliklerine göre aile planlaması yöntemi kullanma durumlarına bakıldığında "gebelik sayısı, doğum sayısı, son iki doğum arasında geçen süre, son doğumun üzerine geçen süre ve yaşayan çocuk sayısı" ile herhangi bir aile planlaması yöntemi kullanma durumları arasındaki istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Dört gebelik geçiren kadınların (%87) dörtten az gebelik geçiren kadınlara oranla herhangi bir aile planlaması yöntemi kullanım oranlarının daha fazla olduğu saptanmıştır. Benzer şekilde dört doğum yapan kadınların (%91,7) dörtten az doğum yapan kadınlara oranla herhangi bir aile planlaması yöntemi kullanım oranlarının daha fazla olduğu saptanmıştır. Son iki doğum arasında geçen süre iki yıldan fazla olan kadınların (%85,0) daha az olan kadınlara oranla (%75,3) herhangi bir aile planlaması yöntemi kullanım oranlarının daha fazla olduğu belirlenmiştir. Son doğumun üzerinden geçen süre üç yıldan fazla olan kadınların herhangi bir aile planlaması yöntemi kullanım oranları %84,6 olup süre arttıkça yöntem kullanımının da arttığı görülmüştür. Beş veya daha fazla yaşayan çocuğu olan kadınların herhangi bir aile planlaması yöntemi kullanım oranları %90 olup yaşayan çocuk sayısı arttıkça yöntem kullanım oranlarının da arttığı saptanmıştır. Düşük yapan kadınlarda düşük yapmayanlara oranla yöntem kullanımı daha fazla olmasına karşın, düşük yapma ile aile planlaması yöntemi kullanma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık

Tablo 4. Kadınların Sosyo-demografik özelliklerine göre aile planlaması yöntemi ve etkili yöntem kullanımlarının karşılaştırılması

Sosyo-demografik özellikler	Herhangi bir aile planlaması yöntemi kullanma						Ki-Kare testi		Kullanılan yöntem						Ki-Kare testi		
	Kullanan		Kullanmayan		Toplam		X ²	p	Modern		Geleneksel		Toplam		X ²	p	
	n	%	n	%	n	%			n	%	n	%	n	%			
Yaş grubu																	
30 yaş ve altı	410	73,1	151	26,9	561	52,9	14,387	0,000	239	58,4	170	41,6	409	49,6	0,547	0,459	
31 yaş ve üzeri	414	82,8	86	17,2	500	47,1			253	61,0	162	39,0	415	50,4			
Öğrenim durumu																	
İlkokul ve altı	269	78,4	74	21,6	343	32,3	6,820	0,078	152	56,5	117	43,5	269	32,6	14,252	0,003	
Ortaokul	164	83,7	32	16,3	196	18,5			83	51,2	79	48,8	162	19,7			
Lise	296	75,5	96	24,5	392	36,9			187	63,0	110	37,0	297	36,0			
Üniversite ve üzeri	95	73,1	35	26,9	130	12,3			70	72,9	26	27,1	96	11,7			
Çalışma durumu																	
Çalışan	114	74,0	40	26,0	154	14,5	1,373	0,241	76	66,7	38	33,3	114	13,8	2,662	0,103	
Çalışmayan	710	78,3	197	21,7	907	85,5			416	58,6	294	41,4	710	86,2			
Eşin yaşı (n=1054)																	
35 yaş ve altı	455	72,1	176	27,9	631	59,9	30,568	0,000	265	58,4	189	41,6	454	55,3	0,728	0,394	
36 yaş ve üzeri	366	86,5	57	13,5	423	40,1			225	61,3	142	38,7	367	44,7			
Evlilik yaşı																	
20 yaş ve altı	392	79,2	103	20,8	495	46,7	1,251	0,263	217	55,5	174	44,5	391	47,5	5,482	0,019	
21 yaş ve üzeri	432	76,3	134	23,7	566	53,3			275	63,5	158	36,5	433	52,5			
Yaşadığı yer																	
Kent	746	78,5	204	21,5	950	89,5	3,905	0,048	456	61,4	287	38,6	743	90,2	8,700	0,003	
Kırsal	78	70,3	33	29,7	111	10,5			36	44,4	45	55,6	81	9,8			
Toplam	824	77,7	237	22,3	1061	100			492	59,7	332	40,3	824	100			

bulunamamıştır ($p>0.05$). Kadınların obstetrik özelliklerine göre etkili yöntem kullanımları karşılaştırıldığında son iki doğum arasında geçen süre ile etkili yöntem kullanma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Son iki doğumu arasından geçen süre iki yıldan fazla olan kadınların modern yöntem kullanım oranları %65,4 olup son iki doğum arasından geçen süre arttıkça modern yöntem kullanım oranlarının arttığı görülmüştür. Kadınların gebelik sayısı, doğum sayısı, yaşayan çocuk sayısı, son doğumun üzerine geçen süre ve düşük yapma durumları ile etkili yöntem kullanımları arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır ($p>0.05$) (Tablo 5).

Tartışma

Kadınların kullandıkları aile planlaması yöntemleri ve tercih etme nedenleri, aile planlaması danışmanlık hizmetlerinin planlanmasında sağlık profesyonellerine yol gösterici niteliktedir. Türkiye'de evli kadınların %74'ü (%47,4'ü modern, %26,6'sı geleneksel yöntem) gebeliği önleyici bir yöntem kullanmaktadır. Evli her dört kadından birinin (%26) kullandığı geri çekme yöntemi en yaygın kullanılan yöntem olup, bunu modern yöntemlerden RiA (%17) ve erkek kondomu (%16) izlemektedir (8). Benzer şekilde çalışmamızda kadınların %77,7'sinin herhangi bir aile planlaması yöntemi ile korunduğu, en sık kullanılan yöntemin (%31,3) geleneksel yöntemlerden biri olan geri çekme yöntemi olduğu belirlenmiştir. Bu yöntemi erkek kondomu (%25,4), RiA (%10,2), hormonal yöntemler (%5,8) ve

Tablo 5. Kadınların obstetrik özelliklerine göre aile planlaması yöntemi ve etkili yöntem kullanımlarının karşılaştırılması

Obstetrik özellikler	Herhangi bir aile planlaması yöntemi kullanma						Kullanılan yöntem						Ki-Kare testi	
	Kullanan		Kullanmayan		Toplam		Modern		Geleneksel		Toplam		X ²	p
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
Gebelik sayısı														
0	35	58,3	25	41,7	60	5,7	26	76,5	8	23,5	34	4,1		
1	175	66,0	90	34,0	265	25,0	98	55,7	78	44,3	176	21,4		
2	265	81,3	61	18,7	326	30,7	156	59,1	108	40,9	264	32,0	8,029	0,155
3	205	84,7	37	15,3	242	22,8	130	63,7	74	36,3	204	24,8		
4	87	87,0	13	13,0	100	9,4	47	53,4	41	46,6	88	10,7		
5 ve daha fazla	57	83,8	11	16,2	68	6,4	35	60,3	23	39,7	58	7,0		
Doğum sayısı														
0	77	56,2	60	43,8	137	12,8	52	68,4	24	31,6	76	9,2		
1	204	70,8	84	29,2	288	27,1	106	51,5	100	48,5	206	25,0		
2	284	83,8	55	16,2	339	32,0	175	62,1	107	37,9	282	34,2		
3	183	86,3	29	13,7	212	20,0	114	62,3	69	37,7	183	22,2	9,781	0,082
4	55	91,7	5	8,3	60	5,7	31	56,4	24	43,6	55	6,7		
5 ve daha fazla	21	84,0	4	16,0	25	2,4	14	63,6	8	36,4	22	2,7		
Son iki doğum arasında geçen süre														
2 yıldan az	64	75,3	21	24,7	85	12,7	23	37,7	38	62,3	61	10,9		
2 yıldan fazla	498	85,0	88	15,0	586	87,3	327	65,4	173	34,6	500	89,1	17,771	0,000
Son doğumun üzerine geçen süre														
1 yıldan az	133	75,6	43	24,4	176	19,3	68	50,4	67	49,6	135	18,2		
1-3 yıl	203	77,5	59	22,5	262	28,7	124	61,4	78	38,6	202	27,3	5,844	0,054
3 yıldan fazla	402	84,6	73	15,4	475	52,0	249	61,8	154	38,2	403	54,5		
Düşük yapma durumu														
Düşük yapmayan	658	76,7	200	23,3	858	80,9	403	61,2	255	38,8	658	79,9		
Düşük yapan	166	81,8	37	18,2	203	19,1	89	53,6	77	46,4	166	20,1	3,209	0,073
Yaşayan çocuk sayısı														
0	85	54,1	72	45,9	157	14,8	54	64,3	30	35,7	84	10,2		
1	221	72,9	82	27,1	303	28,6	115	51,3	109	48,7	224	27,2		
2	275	84,4	51	15,6	326	30,7	168	61,8	104	38,2	272	33,0		
3	180	87,8	25	12,2	205	19,3	116	64,4	64	35,6	180	21,8	9,505	0,091
4	45	90,0	5	10,0	50	4,7	27	60,0	18	40,0	45	5,5		
5 ve daha fazla	18	90,0	2	10,0	20	1,9	12	63,2	7	36,8	19	2,3		
Toplam	824	77,7	237	22,3	1061	100	492	59,7	332	40,3	824	100		

tüp ligasyonu (%5) izlemiştir. Balcı (2015) Rize ili Çayeli ilçesinde yaptığı çalışmada kullanılan kontraseptifler arasında geri çekme yönteminin %53,2 oranı ile en çok kullanılan yöntem olduğunu belirlemiştir (14). Gılıç ve ark. (2009) Niğde ilinde doğum yapmış kadınlarla yaptıkları çalışmada kadınların %56,3'ünün gebelik öncesi herhangi bir aile planlaması yöntemi kullandığını ve yöntem kullananların %59,6'sının geri çekme yöntemini kullandığını bildirmişlerdir (15). Tohma ve ark. (2014) gebeliğini istemli sonlandıran kadınlarda yaptıkları çalışmada kadınların %64,6'sının geri çekme yöntemi ile korunduğunu bulmuşlardır (7).

Aile planlaması yöntem kullanımı birçok faktörle ilişkilidir. Bu faktörlerden biri de yaştır. Çalışkan ve ark. (2014) yaşın korunma yöntemi tercihlerine etkisini değerlendirdikleri çalışmada modern yöntem kullanan kadınların geleneksel yöntem kullananlara göre daha genç olduklarını bulmuşlardır (16). Giray ve Keskinoğlu (2006) yaptıkları çalışmada kadının yaşının etkili AP yöntemi kullanımını etkilemediğini bulmuşlardır (17). Çalışmamızda kadınların yaşı ilerledikçe yöntem kullanımının arttığı ancak yaşın modern AP yöntemi kullanımını etkilemediği belirlenmiştir. Benzer şekilde kadınların eşlerinin yaşı ilerledikçe herhangi bir aile planlaması yöntem kullanımının arttığı ancak eşin yaşının modern AP yöntemi kullanımını etkilemediği görülmüştür.

Kadının öğrenim durumu, doğurganlık davranışı ile AP yöntem kullanımını etkileyen bir faktör olması bakımından önemlidir (18). Kadınların öğrenim durumu arttıkça yöntem kullanımının artması beklenirken, çalışmamızda öğrenim durumunun kadınların herhangi bir aile planlaması yöntem kullanım durumunu etkilemediği, ancak öğrenim düzeyi yükseldikçe kadınlar arasında modern yöntem kullanma oranının arttığı belirlenmiştir. Budak ve ark. (2015) yaptıkları çalışmada öğrenim durumuna göre kontraseptif yöntemler hakkında bilgi sahibi olma oranları arasında anlamlı bir ilişki bulamamışlardır (4). Literatürde kadınların etkili yöntem kullanımının öğrenim durumu yükseldikçe arttığını gösteren çalışmalar bulunmaktadır (15,19-21).

Aile planlaması yöntem kullanım durumunu etkileyen bir diğer faktör de bireyin yaşadığı

yerdir. Türkiye'de ilde yaşayan kadınların %74,7'sinin, kırsal bölgede yaşayan kadınların ise %68,5'inin herhangi bir aile planlaması yöntemi kullandıkları ve ilde yaşayan kadınların %49,3'ünün, kırsal bölgede yaşayan kadınların %40'ının herhangi bir modern yöntem kullandıkları bildirilmiştir (8). Bu çalışmada benzer şekilde ilde yaşayan kadınların %78,5'i, kırsal bölgede yaşayan kadınların %70,3'ü herhangi bir aile planlaması yöntemi kullanmaktadır. Aynı zamanda ilde yaşayan kadınların %61,4'ü, kırsal bölgede yaşayan kadınların %44,4'ü modern AP yöntemi kullanmaktadır. Bu sonuçlar yaşanılan yerin yöntem kullanım durumunu ve kullanılan yöntemin etkinliğini etkilediğini, kırsal bölgelerde aile planlaması danışmanlık hizmetlerinin güçlendirilmesi ve sürekli hale getirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Kadınların sahip olduğu obstetrik özellikleri herhangi bir aile planlaması yöntem kullanımını ve kullanılan yöntemin etkililiğini belirleyici etmenler arasındadır. Oltuluoğlu ve Başer (2012) yaptıkları çalışmada gebelik, doğum ve yaşayan çocuk sayısı 1-3 olan kadınların yarısından fazlasının modern AP yöntemi kullandığını bulmuşlardır (22). Giray ve Keskinoğlu (2006) çalışmalarında gebelik ve yaşayan çocuk sayısının etkili AP yöntemi kullanımını etkilemediğini bildirmiştir (17). Bizim çalışmamızda da literatürle paralel olarak kadınların gebelik, doğum ve yaşayan çocuk sayısı arttıkça yöntem kullanımını arttığı ancak modern yöntem kullanımının bu özelliklerden etkilenmediği belirlenmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Çalışmadan elde edilen sonuçlar geleneksel yöntem kullanımının azımsanamayacak kadar fazla olduğunu göstermektedir. Çalışmada kadının yaşı, eşin yaşı ve yaşadığı yer gibi sosyo-demografik özelliklerinin herhangi bir aile planlaması yöntemi kullanma oranlarını etkilediği bulunmuştur. Aynı zamanda kadının sahip olduğu öğrenim durumu, evlilik yaşı ve yaşadığı yer gibi sosyo-demografik özellikleri de etkili aile planlaması yöntem kullanımını etkilemektedir. Çalışmada kadının gebelik sayısı, doğum sayısı, yaşayan çocuk sayısı, son iki doğum arasında geçen süre ve son doğumun üzerinden geçen süre gibi obstetrik özellikleri herhangi bir aile planlaması yöntemi kullanım durumunu

etkilemektedir. Aynı zamanda son iki doğum arasında geçen süre kadının modern yöntem kullanım durumunu da etkilemektedir.

Bu sonuçlar doğrultusunda; Birinci basamak sağlık hizmetlerinde çalışan ebe/hemşireler başta olmak üzere tüm sağlık profesyonellerinin aile planlaması danışmanlık hizmetlerini etkin bir şekilde sürdürmeleri, istenmeyen gebelikleri ve olumsuz sonuçları önlemek adına etkinliği yüksek modern yöntem kullanımını desteklemeleri önerilmektedir. Aile planlaması hizmetlerinin yürütüldüğü aile sağlığı merkezlerine başvuran her kadının kendi düşünce, seçim ve kararını oluşturmasına yardımcı olunmalıdır. Sağlık profesyonelleri bireylere kontraseptif seçiminde yardımcı olurken, bireylerin kendilerine ait kararlarını almalarını desteklemelidir.

İletişim: Öğr. Gör. Saadet Gonca Mavi Aydoğdu

E-posta: goncamavi38@gmail.com

Kaynaklar

1. WHO (2017). <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs351/en/>
2. Çayan A. 15–49 yaş evli kadınların aile planlaması yöntemlerine ilişkin tutumlarının kullandıkları kontraseptif yöntemler ile ilişkisi. Adnan Menderes Üniversitesi Doğum-Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. 2009.
3. Duman NB, Yılmaz G. Doğum sonrası ev ziyaretleri yoluyla verilen aile planlaması danışmanlığının etkili aile planlaması yöntemi kullanımına etkisi. Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi 2014;11 (2): 52-58.
4. Budak MŞ, Toğrul C, Balsak D, Sakar MN, Tahaoğlu AE, Akgöl S ve ark. İsteğe bağlı küretaj olan kadınların kontrasepsiyon yöntemleri ve küretaj nedenleri açısından değerlendirilmesi. Jinekoloji - Obstetrik ve Neonatoloji Tıp Dergisi 2015; 12(3), 106–109.
5. Selassie, T. G. (2017). Determinants of contraceptive use among urban youth in Ethiopia. The Ethiopian Journal of Health Development (EJHD), 10(2). ISO 690.
6. Bostancı MS. Doğu Anadolu bölgesindeki bir ilçede kadınların kullandıkları kontraseptif yöntemleri için bilgi kaynakları ve istenmeyen gebeliklerle ilişkisi. Dicle Tıp Dergisi 2011; 38 (2): 202-207. doi: 10.5798/diclemedj.0921.2011.02.0015.
7. Tohma YA, Özdeğirmenci Ö, Çoşkun B, Çolak E, Dilbaz B, Erkaya S. İstemli gebelik sonlandırılması, bir aile planlaması yöntemi midir? Jinekoloji - Obstetrik ve Neonatoloji Tıp Dergisi 2014; 11(4): 110 – 112.
8. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, 2013.
9. Doğru HY, Oktay G, İşgüder ÇK, Özsoy AZ, Çakmak B, Delibaş İB ve ark. Yaş gruplarına göre kadınların aile planlamasına bakışları ve seçtikleri yöntemlerin değerlendirilmesi: Tersiyer tek merkez deneyimi. Dicle Tıp Dergisi 2016; 43 (3): 413-418. doi:10.5798/diclemedj.0921.2016.03.0706.
10. Cetişli NE, Top ED, Arkan G, Kaba F, Ertop F. Evli kadınların kullandıkları aile planlaması yönteminin cinsel yaşam ve benlik saygısına etkisi. Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi 2016;13 (2): 101-106. doi:10.5222/HEAD.2016.101.
11. Lindh, I., Skjeldestad, F. E., Gemzell-Danielsson, K., Heikinheimo, O., Hognert, H., Milsom, I., & Lidegaard, Ø. (2017). Contraceptive use in the Nordic countries. Acta obstetrica et gynecologica Scandinavica, 96(1), 19-28.
12. Kutlu R, Sayın S, Uçar M, Aslan R, Demirbaş O. Kadınların sosyodemografik özelliklerine göre kontraseptif yöntem kullanma durumları ve bu yöntemleri tercih nedenleri. Türk Aile Hek Derg 2014; 18 (3): 134-141. doi: 10.15511/tahd.14.03134.
13. Kitapçıoğlu G, Yanikkerem E. Manisa Doğumevinde doğum yapan kadınların doğurganlık öyküleri, aile planlaması davranışı ve doğum sonrası aile planlaması danışmanlığı. Ege Tıp Dergisi 2008; 47(2) : 87 – 92.
14. Balcı BK. Rize ili Çayeli ilçesinde kadın hastalıkları ve doğum polikliniğine başvuran hastalar arasında kontraseptif yöntem seçimi. Ortadoğu Tıp Dergisi 2015; 7 (1): 1- 4.
15. Gılıç E, Ceyhan O, Özer A. Niğde Doğumevi'nde doğum yapan kadınların aile planlaması konusundaki bilgi tutum ve davranışları. Fırat Tıp Dergisi 2009;14(4): 237-241.
16. Çalışkan BG, Doğan B, Olçum GG. Kırsal bölgede yaşayan kadınların aile planlaması yöntemi tercihlerine yaş ve eğitimin etkisi. Türk Aile Hek Derg 2014; 18 (4): 189-194. doi:10.15511/tahd.14.04189.
17. Giray H, Keskinöğlü P. Işıkent Sağlık Ocağına başvuran 15-49 yaş evli kadınların etkili aile planlaması yöntemi kullanımı ve etkileyen etmenler. Sted 2006; 15(2):23-26.
18. Kutlu R, Kılıçaslan AÖ. Bir aile planlaması polikliniğine başvuran kadınların rahim içi aracı terk etme nedenleri. Türk Aile Hek Derg 2014; 18 (3): 149-155. doi:10.15511/tahd.14.03149.
19. Çağlayan EK, Kara M, Aslan N. Yozgat ilinde yaşayan kadınların kullandığı kontraseptif yöntemler. Cumhuriyet Tıp Derg 2014; 36: 57-61. <http://dx.doi.org/10.7197/1305-0028.2188>.
20. Singh, A., Meena, P., Radhakrishnan, G., & Rutela, M. (2017). A knowledge, attitude and practice study on awareness and acceptance of contraception in postpartum women in a tertiary care hospital. International Journal of Reproduction, Contraception, Obstetrics and Gynecology, 5(6), 1921-1924. ISO 690
21. Tawiah, E. O. (1997). Factors affecting contraceptive use in Ghana. Journal of Biosocial Science, 29(2), 141-149.
22. Oltuluoğlu H, Başer M. Malatya il merkezinde yaşayan evli kadınların kullandıkları aile planlaması yöntemleri ve seçme nedenlerinin incelenmesi. İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi 2012;19(3):167-74.